

Ekologiskt fotavtryck

Jordens människor använder mer natur än någonsin tidigare. Man kan beskriva det som att vårt sätt att leva lämnar olika stora avtryck i naturen. För att få ett ungefärligt mått på hur mycket natur som behövs för att försörja en människa med vad hon behöver i form av mat, bostad, kläder med mera används begreppet *ekologiskt fotavtryck*. Det är ett sätt att försöka förklara hur mycket naturresurser som vårt sätt att leva kräver. Då blir det samtidigt ett sätt att synliggöra hur mycket av jordens resurser vi förbrukar och en påminnelse om att jordens naturresurser är begränsade. Det ekologiska fotavtrycket är storleken på den yta som behövs för att försörja befolkningen i ett land (eller en enskild människa i landet) med mat, bostad, transporter och bränsle samt för att ta om hand avfall och utsläpp.

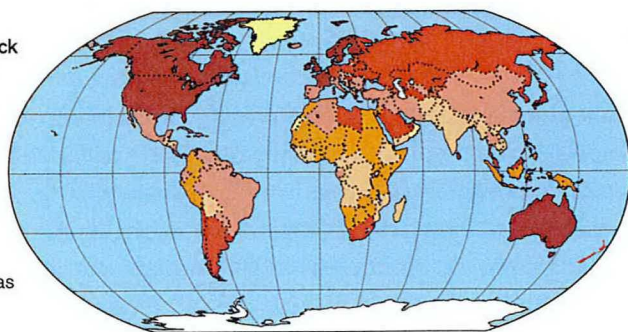
Enkelt att använda - lätt att förstå

Ekologiskt fotavtryck är ett enkelt verktyg för att se hur mycket natur vi har använt i jämförelse med hur mycket vi använder. Forskarna räknar med cirka 12 miljarder ha (hektar) produktiv yta i form av jordbruksmark, betesmark, skogar och havsområden på jorden. Det betyder att var och en av jordens drygt 6 miljarder människor har cirka 2 ha till sitt förfogande. Följande exempel visar hur mycket resurser vi använder, och hur orättvist fördelad resursanvändningen är mellan världens länder:

- ▶ I genomsnitt ger varje människa på jorden ett ekologiskt fotavtryck på 2,3 ha, vilket innebär att vi använder mer än vad naturen kan producera varje år. Det kan också uttryckas som att vi under varje år använder så mycket av jordens resurser som det tar ett år och ytterligare ett par månader för naturen att producera.

I vilken del av världen är det ekologiska fotavtrycket litet per person?

Ekologiskt fotavtryck
hektar per person

- ▶ **Genomsnittssamerikanen** ger ett ekologiskt fotavtryck på 9,7 ha. Om alla människor använde lika mycket av jordens naturresurser skulle vi behöva ytterligare fyra jordklot. I Västeuropa är det ekologiska fotavtrycket 5 ha per person.
- ▶ **I Asien och Afrika är det genomsnittliga ekologiska fotavtrycket 1,4 ha** för varje människa.
- ▶ **I världens fattigaste länder** – där man inte förbrukar så mycket energi till uppvärmning och transporter, inte använder så mycket konstgödsel och bor i enkla bostäder – är det ekologiska fotavtrycket per person allra minst. **Ett par exempel är Bangladesh med 0,5 ha och Etiopien med 0,8 ha.**
- ▶ **Den ojämlika resursfördelningen märks i att den rikaste femtedelen av världens befolkning äger 87 % av världens bilar, förbrukar 58 % av all energi och utgör 93 % av världens internetanvändare. Den fattigaste femtedelen äger mindre än 1 % av bilarna, förbrukar mindre än 4 % av energin och utgör 0,2 % av internetanvändarna.**
- ▶ **Ett stort problem är utsläpp och avfall, som är mycket större än jordens förmåga att absorbera dem.** Under de senaste 50 åren har utsläppen av koldioxid, vilka leder till klimatförändringar, fyrdubblats. Den rikaste femtedelen av världens befolkning står för mer än hälften av koldioxidutsläppen.

Tauppi!

Svenskens ekologiska fotavtryck

En svensk ger i genomsnitt ett ekologiskt fotavtryck på 6,7 ha. I en globaliserad värld, där vi köper många varor som producerats i andra länder, finns dock en stor del av fotavtrycket utomlands. Vi är vana vid att kunna äta frukt och grönsaker året runt. Vi äter jätteräkor och annan exotisk mat som producerats i länder långt från Sverige. Vi importerar omkring 80 % av djurfodret och hälften av allt kött vi äter. En sjättedel av den jordbruksmark vi "använder" ligger utanför Sverige. Typiskt för Sverige – och andra rika länder – är att det ekologiska fotavtrycket har ökat med upp till 50 % under de senaste 30 åren.

Med den ökande användningen av jordens resurser blir påverkan på den globala miljön större. Men samtidigt har de lokala miljöproblemen minskat. Utsläppen av svaveldioxid och tungmetaller i Sverige och jämförbara länder, är betydligt lägre än tidigare, med en renare natur som följd. Fotavtrycket växer i stället någon annanstans – kanske i en avlägsen regnskog där en bananplantage anläggs.

1 ha (hektar) motsvarar 10 000 m², dvs. ett område på 100x100 m. Det är ungefär lika mycket som 10–12 normalstora villatomter. 12 miljarder ha är lika mycket som 120 miljoner km² – drygt 250 gånger Sveriges yta.

Utvecklingsländerna är en stor och heterogen grupp, men det finns ändå många förhållanden som är gemensamma för länderna. Många har fortfarande en snabb folkökning, tusentals människor flyttar från landsbygden till storstäderna, och de fattigaste länderna är överbefolkade, vilket innebär att man inte klarar av att ge alla invånare en dräglig tillvaro. Skillnaden mellan en mycket rik överklass och resten av befolkningen är ofta enorm. Beroendet av rika länders investeringar, via plantager, multinationella företag och ofördelaktiga villkor för handel hindrar den ekonomiska utvecklingen i många utvecklingsländer. Mer än hälften av befolkningen arbetar med jordbruk och boskapsskötsel – till stor del på små familj jordbruk med en låg grad av mekanisering. Inkomsterna är små och det är svårt att ta sig ur fattigdomen. Ofta är infrastruktur som vägar, järnvägar och telefonnät dåligt utbyggda. Bristen på kapital gör att utvecklingen av industri och handel hämmas.

I ett u-land är det bara få ungdomar som får en längre utbildning, och i de fattigaste utvecklingsländerna gör bristen på skolor och lärare att många inte lär sig att läsa och skriva. Hälso- och sjukvården är dåligt utvecklad, med få sjukhus och ont om läkare och sjuksköterskor. I LDC-länderna saknar en stor del av befolkningen tillgång till bra sjukvård.

	BNP per capita i US dollar
1. Luxemburg	80 483
2. Norge	68 023
3. Island	57 056
4. Qatar	54 813
5. Irland	52 766
6. Danmark	50 926
7. Schweiz	50 187
8. USA	46 094
9. Sverige	41 021
10. Kanada	39 855
176. Etiopien	175
177. Malawi	171
178. Kongo-Kinshasa	143
179. Burundi	137
180. Myanmar/Burma	75

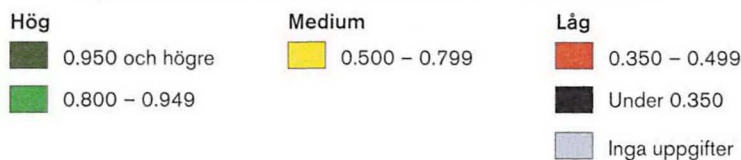
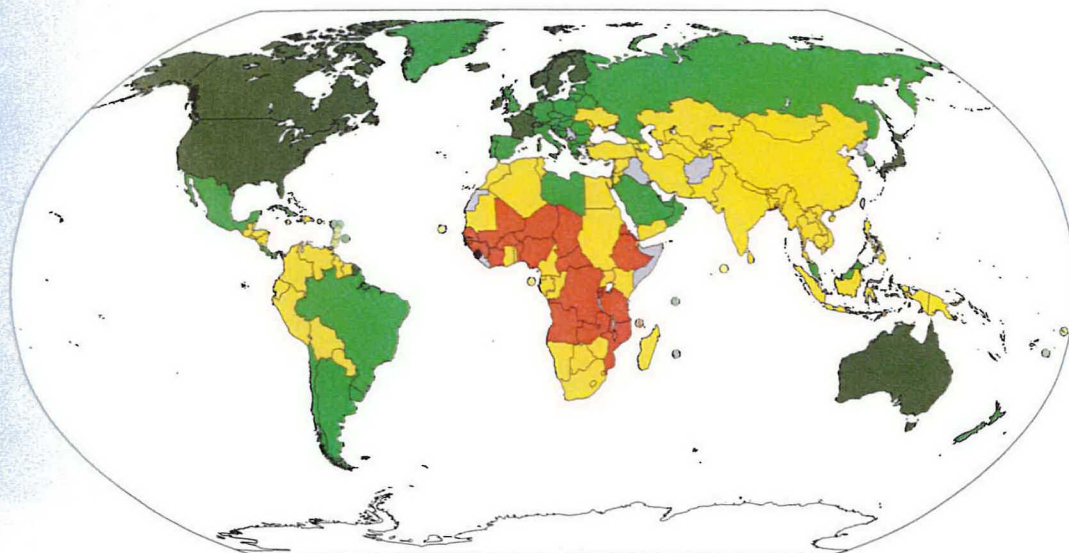
Länder med högst och lägst BNP/capita 2007

KÄLLA: INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF) 2008

Hur mäter vi levnadsstandard?

Att få sina behov av mat, rent vatten, bostad och kläder tillfredsställda, är grundläggande behov för alla människor. Först då kan man tänka på sin utbildning, få ett bra arbete och leva vad som kan kallas "ett gott liv". I det internationella samarbetet är det viktigt att kunna jämföra levnadsvillkor i olika länder med varandra. Man har gjort många försök att statistiskt mäta detta.

Ett mått som ofta används är BNP/capita (bruttonationalprodukt per capita), dvs. det samlade förädlingsvärdet av alla varor och tjänster som produceras i ett land under ett år, delat på antalet invånare. Det är emellertid en metod att jämföra och rangordna länder som har många brister. Man tar bara hänsyn till ekonomin i länderna, och den säger ingenting om hur inkomsterna fördelas bland landets invånare. Det värde som självförsörjande jordbruk ger, liksom en bytesekonomi där man byter varor och tjänster, ingår inte heller i BNP/capita. Negativa händelser i ett land, som miljöförstöring och trafikskador, blir positiva poster i statistiken trots att de egentligen inte bidrar till att höja ett lands BNP. Ytterligare en svårighet är att jämföra t.ex. invånarnas inkomster i två länder trots att man använder samma valuta (BNP mäts i US-dollar). Man får ju betydligt mer för en dollar i ett fattigt land än i ett rikt land. Därför är siffrorna nedan omräknade så att hänsyn har tagits till köpkraften.

HDI - FN:s metod för jämförelse mellan länder

Eftersom livskvalitet inte bara är kopplat till ekonomiska faktorer används ett jämförelsetal som kallas HDI (*Human Development Index*) i FN:s rapporter om tillståndet i världens länder. Även detta sätt att jämföra och rangordna har fått kritik, men är ändå, trots sina brister, ett mer nyanserat sätt att analysera tillståndet i världens länder.

HDI beräknas med hjälp av tre faktorer:

- ▶ **Medellivslängd**, som anger hur länge en människa kan förväntas leva i genomsnitt.
- ▶ **Utbildningsnivå**, som mäts genom hur stor andel av befolkningen som kan läsa och skriva, hur många som går i skola och hur många som får högre utbildning.
- ▶ **Levnadsstandard**, som mäts i BNP/capita, omräknat så att hänsyn tas till köpkraften i landet, s.k. PPP (*Purchasing Power Parity*). Exempelvis är Kinas BNP/capita cirka 1 400 US-dollar, men omräknat i köpkraft 6 200 US-dollar. I Japan är BNP/capita cirka 37 600 US-dollar, men omräknat i köpkraft faller den till 31 400 US-dollar.

	HDI
1. Island	0,968
2. Norge	0,968
3. Kanada	0,967
4. Australien	0,964
5. Irland	0,960
6. Nederländerna	0,958
7. Sverige	0,958
8. Japan	0,956
9. Luxemburg	0,956
10. Schweiz	0,955
175. Moçambique	0,366
176. Liberia	0,364
177. Kongo-Kinshasa	0,361
178. Centralafrikanska republiken	0,352
179. Sierra Leone	0,329

Högst och lägst HDI

KÄLLA: UNDP, HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2008

En tysk läkare undersöker en patient i Katangaprovinsen i Kongo-Kinshasa.

HDI räknas på en skala från 0 till 1. Länder med HDI över 0,800 räknas till gruppen med "hög mänsklig utveckling". Ett land som har HDI lägre än 0,500 tillhör gruppen med "låg mänsklig utveckling". De flesta länder i världen tillhör mellangruppen, HDI 0,500–0,800. Tabellen toppas av rika industriländer i Europa och Nordamerika samt Australien och Japan. De räknas alla till Nord. De 26 länder i världen som har lägst HDI ligger alla i Afrika och räknas till gruppen "minst utvecklade länder". I Sierra Leone i Västafrika löper ett barn som föds idag mer än 50 % risk att dö före fyrtioårsåldern. Bara en dryg tredjedel av landets vuxna kan läsa och skriva.

Hur ser vår bild av utvecklingsländer ut?

Trots att det har skett en positiv utveckling i många utvecklingsländer under senare årtionden är svenskarnas bild av förhållandena där ganska mörk. Den genomsnittlige svensken tror att bara var femte person i utvecklingsländerna kan läsa och skriva, medan den verkliga siffran är drygt 70 % enligt FN:s statistik. Samma negativa syn gäller flera områden i samhället, bland annat tillgången på mat och rent vatten, medellivslängd och spädbarnsdödlighet. Enligt Sifo tror de flesta svenskar att det inte har skett några större förbättringar av levnadsförhållandena under de senaste 30–35 åren. Det finns flera aktörer – bland annat media och hjälporganisationer – som bidrar till den missvisande bilden av utvecklingsländer. Natur- och hungerkatastrofer får stort utrymme i media, medan det dagliga utvecklingsarbetet inte får särskilt stor uppmärksamhet. Följderna av detta blir att svenskar hellre ser att biståndspengar används till katastrofhjälp i stället för till mer långsiktiga insatser.